

WSTĘP

Kluczowymi zagadnieniami niniejszej książki są pejzaż językowy, język kaszubski i społeczeństwo. Monografia skupia się na zjawiskach językowo-społecznych zachodzących na terenie Kaszub. Mimo iż wielokrotnie powtarzano, że „Kaszubi giną” (Synak 1998: 240), w ostatnim czasie przeżywają odrodzenie swojego języka i kultury. Brunon Synak (1998: 10) określił Kaszubów jako najbardziej wyróżniającą się grupę autochtoniczną współczesnej Polski, która mimo wieloletnich niesprzyjających warunków zachowała odrębną świadomość językowo-kulturową.

Język kaszubski śmiało wkroczył do takich oficjalnych dziedzin życia, jak: szkolnictwo, urzędy, Kościół, radio, telewizja, literatura, turystyka. Jego obecność nade wszystko imponuje w pejzażu językowym wsi i miast, co stanowi główny przedmiot niniejszej dysertacji. Pejzaż językowy rozumiany jest tutaj jako ogół znaków językowych (współistniejących często z symbolami etniczności kaszubskiej) występujących w przestrzeni publicznej. Niniejsza monografia zwraca uwagę na język kaszubski przede wszystkim jako formę komunikowania społecznego i wartości kulturowej. Stąd w centrum zainteresowania będzie sfera ocen i postaw świadomościowych. Kwestie te zostaną przedstawione w kontekście pejzażu językowego Kaszub. Celem rozprawy jest ukazanie, gdzie i w jaki sposób język kaszubski jest widoczny w przestrzeni publicznej oraz pokazanie relacji, jakie zachodzą między pejzażem językowym a społecznością zamieszkującą Kaszuby.

Pierwszy rozdział pracy poświęcony został przybliżeniu stosunkowo nowej problematyki badawczej – pejzażu językowego. Zagadnienia *linguistic landscape* są przedmiotem głównie literatury anglojęzycznej, stąd przedstawione zostały koncepcje zagranicznych badaczy zajmujących się tą problematyką (głównie Landry i Bourhis, Ben-Rafael, Cenoz i Gorter, Spolsky, Backhaus, Shohamy, Coulmas, Hicks). Polska literatura językoznawcza, która zajmowałaby się ściśle pejzażem językowym, praktycznie nie występuje. Coraz liczniejsze badania nad pejzażem językowym sprawiają, że zaczyna

stawać się on obiegową perspektywą badawczą na gruncie socjolingwistyki. Fakt ten potwierdza pojawianie się rozdziałów poświęconych pejzażowi językowemu w najnowszych podręcznikach socjolingwistyki (por. Holmes 2013, Bell 2014).

Na kształtowanie się postaw w stosunku do języka, a w konsekwencji wytworzenie się tożsamości etnicznej, ma wpływ przede wszystkim kontekst socjolingwistyczny, w jakim funkcjonuje język, oraz status danego języka. Stąd istotne wydawało się poświęcenie uwagi sytuacji socjolingwistycznej na Kaszubach oraz omówienie problematyki polityki językowej, dzięki której język kaszubski uzyskał status języka regionalnego. Odpowiednio prowadzona polityka językowa może zagwarantować ramy kształtowania, rozwoju i ochrony pejzażu językowego. Kwestie te zostały omówione w drugim i trzecim rozdziale pracy.

Ostatni, czwarty rozdział monografii stanowią badania empiryczne. Źródłem analizy obecności języka kaszubskiego w przestrzeni publicznej są zdjęcia napisów wykonane głównie przez autorkę rozprawy, a także zdjęcia dostępne w Internecie oraz udostępnione przez inne osoby. Analiza relacji między pejzażem językowym a społeczeństwem oparta jest na badaniach ankietowych, wywiadach pogłębionych oraz rozmowach przeprowadzonych przez autorkę na terenie Kaszub. Zbadane zostaną percepcja pejzażu językowego, postawy społeczeństwa w stosunku do obecności języka kaszubskiego w przestrzeni publicznej, a także kwestie wyboru języka.

Pejzaż językowy w ostatnim czasie stanowi coraz częściej występujący aspekt zaznaczenia przez Kaszubów swojej odrębności językowo-kulturowej. Na konferencji *Europejskie i regionalne instrumenty ochrony języków zagrożonych* (5 XI 2013 r., Sejm RP, Warszawa) prof. Cezary Obracht-Prondziński w swoim referacie pt. „Sukcesy i dylematy rewitalizacji języka kaszubskiego” podkreślał:

Kaszubi są bardzo ożywioną społecznością i coraz żywszą i mają bardzo dużo oczekiwań i coraz więcej postulatów i coraz więcej projektów i coraz więcej ochoty na to, aby uzyskać wsparcie (...).

Praca zwraca uwagę na pejzaż językowy jako wyraźny przejaw aktywności Kaszubów, skierowanej na rewitalizację swojego języka i kultury. W niniejszej rozprawie szczególna uwaga skierowana będzie na funkcję symboliczną języka widocznego w przestrzeni publicznej i jego rolę, jaką odgrywa w kreowaniu tożsamości etnicznej.